

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.12>

І. П. Іванець

orcid.org/0009-0008-6692-419X

кандидат юридичних наук,

фахівець з укладання та виконання договорів

Товариство з обмеженою відповідальністю «Акспо Україна»

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ФРАУДАТОРНИХ ПРАВОЧИНІВ

Постановка проблеми. За обставин конкретної справи суд може дійти висновку, що принцип добросовісності має перевагу над принципом свободи договору. Яскравим прикладом такого роду справ є справи про фраздаторні правочини. У таких справах особа відчужує належне їй майно для того, аби на нього не могло бути звернено стягнення за вимогами її кредиторів. Слід зазначити, що чіткого законодавчого визначення «фраздаторний правочин» наразі немає. Хоча його використання судами і набирає стрімких обертів. Зазначене актуалізує потребу вивчення історичного розвитку підходів, які застосовувалися до кваліфікації фраздаторних правочинів, з метою забезпечення якнайкращого розуміння їх сутності та можливості вчасної ідентифікації та кваліфікації, задля захисту прав кредитора від недобросовісних дій боржника.

Стан опрацювання проблематики. Деякі аспекти розвитку правової кваліфікації фраздаторних правочинів вивчали: О. А. Беляневич, Л. Білецька, А. С. Бугаєць, К. Б. Дудоров, І. Пуха, М. Ю. Самох, І. А. Слободська та ін. Утім, наявні наукові доробки мають здебільшого фрагментарний характер.

Мета дослідження – розглянути історичний розвиток підходів до правової кваліфікації фраздаторних правочинів.

Виклад основного матеріалу. Сутність фраздаторного правочину, полягає в розумінні намірів та юридичних наслідків, які він створює. Тобто, в першу чергу, це правочин, що відповідає положенням ч. 1 ст. 202 Цивільного кодексу України, де дії особи спрямовані на набуття, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків [1]. І хоч за своєю сутністю фраздаторний правочин не обов'язково порушує норми законодавства, можуть мати місце порушення загальних засад цивільного законодавства, зловживання правом та приватно-правовим інструментарієм, негативні наслідки для інших осіб (кредиторів) [2]. Усе це несе шкоду суспільним інтересам та публічному порядку в цілому [3], як такому.

Слід зазначити, що концепція «*fraudationis causa*», яка передбачала намір боржника витратити своє майно і, таким чином, нанести шкоду

кредитору застосовувалася ще у римському конкурсному праві. Ця конструкція виникла тоді, коли боржник, з метою уникнення стягнення, почав використовувати на шкоду кредитора договори дарування, позики чи інші дії, спрямовані на уникнення повернення боргу. З метою уникнення та скасування таких дій, у кредиторів з'явилася можливість оскаржувати такі правочини боржника, які були на їх шкоду. Позов подавався як до боржника, так і до його контрагентів. Якщо було доведено несумлінність контрагентів боржника, – вони відшкодовували завдані збитки кредиторам, але в розмірі не більше отриманого від боржника майна.

У кредиторів був широкий спектр для відшкодування, що застосовувався як *in personam*, так *in rem* у відповідь на такі фраздаторні конструкції, зокрема: *actio Pauliana in personam*; *an interdictum fraudatorium*; *actio in factum* доступний проти добросовісних набувачів; *integrum restitutio* з огляду на використання щодо *in rem*. У цьому контексті досить яскравим є відображення *actio Pauliana* в Інституції «Зведення Юстиніана», що відповідає і сучасним баченням правової думки: «...якщо будь-хто передав свою власність іншому шляхом шахрайства його кредиторів, за рішенням, що набуло сили головного магістрату, кредитори передавача цієї власності можуть конфіскувати його власність, уникнути передачі та відновити речі, які були передані; при цьому, вони можуть вимагати, щоб речі не передавалися взагалі та відповідно залишалися у володінні боржника» [4].

Як впливає з вказаного вище, значення терміну *actio Pauliana*, – усі рішення про виявлення фраздаторних правочинів приймалися магістратами. Іншими словами, діяльність магістратів, які видавали свої рішення-едикти щодо фраздаторних правочинів, в результаті стала частиною *jus honorarium* або, іншими словами, преторського права. *Actio Pauliana* формулюється як засіб захисту кредитного права кредитора, який постраждав від шахрайства (фраздаторних дій), здійсненого його боржником. По суті, це стосується низки засобів, які надають захист кредитору, коли його боржник зменшив свої активи,

щоб вивести таке майно поза досяжністю свого кредитора і ще один цікавий афоризм можна застосувати тут «*nemo liberalis nisi liberatus*». Цей латинський афоризм вказує на те, що ніхто не може здійснювати щедрості, маючи непогашені борги, що, як наслідок, визнає оскаржуваність потерпілих сторін будь-яким, хто його порушує. По суті, цей римський принцип часто повторюється в літературі та доктрині цивільного права, і всі правові системи мають спосіб захистити це право кредитора стягувати свій борг [5].

Варто зазначити, що в рамках *actio Pauliana* існували певні умови, при яких кредитор, що позивався до боржника мав довести, що:

- боржник був доведений до стану неплатоспроможності через застосований ним правочин;

- є реально доведений факт нанесеної шкоди кредитору через укладений боржником правочин. Тут варто зауважити, що, якщо доводилася платоспроможність боржника, навіть, за умови укладеного правочину на шкоду кредитору, то позов в результаті був відхилений;

- має бути доведено намір боржника нанести шкоду кредитору *eventus damni* [6], а також *consilium fraudis*, тобто намір боржника ошукати права кредитора через зменшення майна боржників [6];

- також доводився факт обізнаності контрагента боржника *scientia fraudis* щодо укладеного *fraudationis causa*. Коли кредитору вдавалося довести існування зазначених обставин, виносилося рішення, яке мало на меті ліквідацію всіх збитків кредитора, спричинених обманними діями боржника [7].

Крім того, серед науковців висловлювалася думка, що *actio Pauliana* є поєднанням двох інших конструкцій для відшкодування шкоди кредитору: *integrum restitutio* та *an interdictum fraudatorium* [6]. Конструкція *integrum restitutio* означає відновлення попереднього стану, що на практиці передбачало можливість кредиторів протягом року все ж таки витребувати свою власність у покупців боржника через спеціальний відновлювальний інтердикт *interdictum restitutorium*. Проте, відсутня інформація про врегулювання відносин між кредиторами [8]. *Interdictum fraudatorium* – це надане право кредитору оскаржувати нанесену шкоду боржником через шахрайське (франдаторне) відчуження власності боржника та видача за рішенням магістрата відповідного інтердикту, у якому відчужені речі знову були включені у власність боржника. Але, при цьому, кредитор несе тягар доведення, що відчужені речі боржника були в рамках *fraudationis causa* та мали на меті шкоду кредитору [9].

Конструкція *Actio In Factum* базується на фактичній ситуації, а не на конкретній право-

вій нормі. Це форма дії, яка використовується для пошуку компенсації за нанесену шкоду, але якщо немає конкретної правової норми, яка б застосовувалася до ситуації. Натомість позов ґрунтується на фактах справи та має на меті забезпечити засіб правового захисту, який відповідає обставинам. *Actio In Factum* часто використовується у випадках, коли немає чіткого правового прецеденту або коли закон є неясним чи неоднозначним [10]. Це гнучка та адаптована форма дій, яка дозволяла магістратам застосовувати закон у спосіб, який є чесним і справедливим у конкретних обставинах справи. Як правило, вона мала місце проти добросовісних набувачів майна боржника, який недобросовісно продав його, вивівши з поля зору кредитора [4].

Незаперечним є факт, що *actio Pauliana* еволюціонувала далі і мала вплив не лише на романо-германську, але і загальну систему права. Таким чином, ми у нашому дослідженні плавно переходимо до Середньовіччя та Королеви Єлизавети I, щоб зрозуміти подальший розвиток підходів до кваліфікації франдаторних правочинів.

Отже, у Середньовіччі з розвитком комерційної та торговельної діяльності, була зростаюча потреба знайти більш гнучкі методи захисту інтересів кредитора. Як зазначалося вище, *actio Pauliana* вимагає доказів намірів боржника здійснити шахрайські (франдаторні) дії та ошукати кредитора, а також вимагає набувача власності боржника знати про таку недобросовісну поведінку боржника. Таким чином, по всій Європі, починаючи з місцевих законів, з'явилася чітка тенденція до об'єктивізації захисту кредиторів і поступової відмови від шахрайства (франдаторних дій), як вирішального елемента права на захист, – до зосередження більшої уваги на понятті майнової шкоди, що виникає внаслідок дій відчуження, здійсненого боржниками [6].

Методи, які використовувалися для зміцнення позицій кредиторів були різними. У Німеччині, наприклад, декілька законів міст (Магдебурга, Бамберга, Любека) стосувалися зникнення боржника та оголошували недійсним будь-яке відчуження майна третім особам, дозволяючи кредиторам вимагати майно, що перебуває у їх власності. В Італії презумпція шахрайства (франдаторних дій) мала своє відображення в місцевих законах, щоб полегшити звернення до *actio Pauliana*. В Англії, незважаючи на те, що *actio Pauliana* так і не був прийнятий, статут Едуарда III (50 Edward III, с. 6 (1376)) наклав низку положень, спрямованих на уникнення шахрайства (франдаторних дій), пов'язаного з подарунками друзям і родині, які врешті-решт застосовувався лише до торговців (Статут 13 Єлизавети, с. 7 (1571)) і, нарешті, привів до регулювання банкрутства [6].

За доцільне видається більш детально розглянути два напрями кваліфікації фраздаторних правочинів в системі загального права та сучасному романо-германському праві.

Так, зокрема, аналізуючи систему загального права, на наш погляд, передусім слід апелювати до такого нормативно-правового акту, як «Закон про шахрайські (фраздаторні) передачі майна» або, як ми вже зазначали вище, Статут Єлизавети I, який загалом визнається «основою сучасного права», принаймні в системі загального права, щодо ухилення боржника від погашення боргу перед кредитором [11]. Вказаний документ стосувався відчуження майна будь-яким власником, яке було спрямоване на обман кредиторів, і передбачав перегляд «удаваних, фальсифікованих або шахрайських (фраздаторних)» передачі майна, подарунків, грантів та інших диспозицій, «придуманих і надуманих зі зловмисного наміру, шахрайства (фраздаторних дій), змови та хитрості» або з наміром, або з метою відтермінувати, перешкодити або обдурити «кредиторів та інших» і визначав такі угоди недійсними. Формулювання Статуту стосовно шахрайської (фраздаторної) передачі було широким, що включало «пожертви, подарунки, гранти, відчуження, передачу майна, облигації, позови, судові рішення та виконання», а також товари і рухоме майно. Добросовісні покупці, які не повідомили про намірене шахрайство (фраздаторні дії), не підпадали під дію Статуту Єлизавети I [4].

Судова практика відповідно до Статуту 1571 року також є джерелом двох найважливіших принципів у регулюванні банкрутства: по-перше, концепція шахрайської (фраздаторної) переваги, наданої після акту банкрутства; по-друге, доктрина зворотного відношення, яка виникла з основоположної справи «Сміт проти Міллса» (справа про банкрутів) щодо угод, що відбуваються в період між актом банкрутства та початком провадження у справі про банкрутство та контролем над майном боржника уповноваженими. Ця судова практика також поклала початок розмежуванню між двома основними типами правочинів, які підлягають перегляду: розпорядження, за яким майно передається безоплатно або за недостатню винагороду або з метою застави; і преференції [6].

У Великобританії положення, що містяться в Статуті Єлизавети I 1571 року, були замінені частиною IX Закону про власність 1925 року, яка згодом була замінена частиною XVI Закону про неспроможність 1986 року [11]. Подальші оновлення до Закону про банкрутство 1986 року були внесені Законом про корпоративне банкрутство та управління 2020 року, але зміни останнього стосувалися більше питання корпоративної стабільності та регулювання мораторію на застосування процедури банкрутства під час Covid [13].

Багато штатів у США прийняли у себе відповідні акти, які були по духу схожі з положеннями Статуту Єлизавети I.

– Уніфікований акт про шахрайські (фраздаторні) перекази (UFTA) 1984 р.: основоположний акт, який встановлює початкові принципи щодо шахрайських переказів. Виступаючи в якості основоположного рамкового регулювання, UFTA забезпечив регулювання питань про передачу активів, які мали вигляд «маневрів» для ухилення від законних боргів. Варто зазначити, що певні юрисдикції згідно з UFTA могли дозволити кредиторам більш тривалі періоди звернення за засобами правового захисту, що відображало різноманітні правові особливості щодо вказаного вище в окремих штатах.

– Уніфікований акт про нікчемні операції (UVTA) 2014 р.: являє собою доопрацьоване правове регулювання, яке забезпечує більшу ясність, чіткість і спрощує підхід судових органів до шахрайських переказів. Цей акт робить виразний акцент на розпізнаванні наміру боржника. Він надає кредиторам розширені інструменти для оскарження переказів активів, які здаються сумнівними. Одним із помітних досягнень є включення положень, які визнають складність електронних переказів, що відображає реалії цифрової ери. Крім того, він містить більш окреслене визначення неплатоспроможності та підкреслює важливість оцінки справжнього наміру боржника, виходячи від суб'єктивних тлумачень [14].

На федеральному рівні в США діє Кодекс США, який дає своє регулювання фраздаторних правочинів у Розділі 11. Шахрайська (фраздаторна) передача — це передача права власності на нерухоме майно з явною метою вивести його за межі досяжності визначених кредиторів. У такому випадку, кредитор може подати позов про визнання передачі недійсною. Це відбувається, коли боржник намагається отримати перевагу над своїм кредитором, структуруючи транзакцію з наміром перешкодити, затримати або обдурити свого кредитора згідно розділу 11 Кодексу США § 548(a)(1)(A) [15]. Власник нерухомого або особистого майна робить це, намагаючись вивести землю чи товари за межі досяжності своїх кредиторів, діючи так, щоб завдати шкоди законним чи справедливим правам своїх кредиторів, або діючи, щоб завдати шкоди законним чи справедливим правам третіх сторін — як визначено відповідно до розділу 11 Кодексу США § 544(b) [15]. Конструктивна шахрайська (фраздаторна) передача у Кодексі США визначається згідно розділу 11 Кодексу США § 548(a)(1)(B), була визначена як передача активів на суму, меншу ніж належним чином визначена еквівалентна вартість цих активів, і яка здійснена, коли боржник був неплатоспроможним або став

неплатоспроможним після передачі цих активів. Боржник повинен був мати намір або вірити, що він матиме борги, які перевищуватимуть їхню спроможність платити, коли ці борги настануть, або здійснить цю передачу до або на користь іншої особи поза межами звичайної діяльності боржника [15]. Щоби подати позов про шахрайську (франдаторну) передачу, передача активів має бути здійснена або відбутися упродовж двох років до дати подання заяви про банкрутство. Але, при цьому в розділі 11 Кодексу США §548(a)(2) визначено винятки, тобто мова йде про передачу благодійного внеску зареєстрованій релігійній або благодійній установі чи організації, яка не вважається шахрайською (франдаторною) передачею, якщо сума внеску не перевищує 15% валового річного доходу боржника протягом року, в якому переказ внеску зроблено. Якщо внесок, зроблений боржником, перевищує 15% валового річного доходу, переказ не є шахрайським (франдаторним) переказом, якщо він узгоджується з практикою боржника щодо здійснення благодійних внесків [15].

Певна практика врегулювання франдаторних правочинів, на яку мав вплив Статут Єлизавети I, склалася також в Австралії. Останнім свідченням застосування Статуту Єлизавети I, є серія справ, у яких Статут був використаний з метою анулювання шахрайської (франдаторної) передачі власності. Зокрема, у рішенні Федерального Суду Австралії у справі «Комісар з питань оподаткування проти Парра» FCA 156 від 28 лютого 2022 р. Федеральний суд Австралії застосував сучасне втілення Статуту Єлизавети I, а саме розділ 89 Закону про майнові права 1969 року, щоб дозволити Комісару з питань оподаткування стягнути податковий борг за двома об'єктами нерухомості, які податковий боржник (Рональд Парр) передав як подарунок: перший – дружині, другий – двом синам, щоб уникнути сплати податкового боргу. Цікавою при цьому є думка Федерального Суду Австралії, що хоч Статут Єлизавети I змінив закон, але не природу людини [16].

Що ж стосується романо-германської системи права, то на сьогоднішній день на європейському рівні немає жодного конкретного нормативного акту, який прямо згадує *actio pauliana* поза межами провадження у справі про банкрутство [5]. Так, у французькому праві *actio Pauliana* включено до розділу про контракти Цивільного кодексу. Як встановлено статтею 1.167, кредитори можуть оскаржувати дії боржника, вчинені з порушенням їх прав. Однак, згідно зі статтею, вони повинні робити це відповідно до правил, викладених у розділі «Про спадкування» та розділі «Про шлюбні договори та режим власності подружжя» [17]. У нідерландському законодавстві як Цивільний кодекс (ст. 3:45 – 3:48), так

і Закон про банкрутство регулюють *actio Pauliana*. У нідерландському законодавстві, що цікаво, позасудова заява є достатньою і не потребує судового позову; однак насправді сторони звернуться до суду [17]. Німецька традиція мала інший підхід, ніж вищезазначені правові системи. Їхня правова система не включила *actio Pauliana* у свій Цивільний кодекс, а в закони про банкрутство [17] та в окремий закон для цієї дії поза процедурами банкрутства. У німецькому праві позов *actio Pauliana* має зобов'язальний характер і виявляється у задоволенні заборгованості кредитора у разі необхідності з відкликанням активів щодо майна, що належало боржнику [18].

Також, у контексті досліджуваного питання не можна оминати увагою прецедентну практику Суду Європейського Союзу. Так, приміром у пункті 15 свого рішення Суд Європейського Союзу у справі DEKA Getreideprodukte GmbH & Co. KG, i.L. v European Economic Community від 01 березня 1983 року зазначив про «національні правила, які в державах-членах передбачають, що певні дії боржника на шкоду інтересам кредиторів, зокрема ті, які є шахрайськими (франдаторними) по природі можуть бути скасовані згідно з процедурами, спеціально встановленими для цієї мети» [19]. У свою чергу, у рішенні по справі Feniks Sp. z o.o. v Azteca Products & Services SL від 4 жовтня 2018 року Європейський Суд [20] постановив, що *actio Pauliana* є питанням, що стосується контракту, у розумінні статті 7 Регламенту № 1215/2012 Європейського парламенту та Ради від 12 грудня 2012 р. про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах (далі – Брюссельського регламенту), яка зазначає, що до особи, яка проживає в одній державі-члені, може бути пред'явлено позов до суду в іншій державі-члені у справах, пов'язаних з контрактом, у судах за місцем виконання відповідного зобов'язання [4]. У цій справі польський суд подав до Європейського Суду два запитання для попереднього рішення: по-перше, чи може *actio Pauliana* підпадати під дію статті 7 (1) (а) Брюссельського регламенту [4] як «питання, що стосується контракту»; і по-друге, якщо для того, щоб позов був успішним, покупець повинен був знати, що дія була здійснена на шкоду кредиторам [20]. У вказаному вище рішенні Європейський суд став на позицію, згідно якої *actio Pauliana* ґрунтується на особистій претензії кредитора до боржника та спрямована на захист будь-якого забезпечення, яке він може мати щодо майна боржника. Звідси випливає, що *actio Pauliana*, як тільки вона подана на підставі прав кредитора, створених після укладення контракту, підпадає під «питання, що стосуються контракту». Таким чином, необхідно, щоб на

додаток до місця проживання відповідача існувала додаткова підстава юрисдикції, а саме та, що передбачена статтею 7(1)(а) Брюсельського регламенту № 1215/2012, тобто юрисдикції щодо договірної походження відносин між кредитором і боржником, як вимога юридичної визначеності та передбачуваності, так і мета сприяння належному здійсненню правосуддя [21]. Таким чином, кредитор, який має вимогу, що впливає з контракту, і який має намір подати акцію Pauliana, повинен подати цей позов до судів у «місці виконання відповідного зобов'язання».

Деякі аспекти становлення регулювання фраздаторних правочинів можна простежити і в Україні. Так, пунктом 2 частини 7 Кодексу України з процедури банкрутства є непряма згадка про фраздаторні правочини, зокрема передбачено, що суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї з метою ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами [22].

Ми погоджуємося з твердженням Білецької Л., яка зазначала що фраздаторні конструкції з'явилися при розгляді саме цивільних справ та стосувалися дій недобросовісних боржників, спрямованих на виведення свого майна з поля зору кредитору, щоб ухилитися від сплати боргу та уникнути стягнення чи передачу такого майна кредитору [23]. Крім того, заслуговує уваги позиція О. Беляєвич, яка зазначає про важливість врахування принципу добросовісності, як певного стандарту поведінки, при виявленні фраздаторних правочинів, а також заборони зловживання правом [24].

Слід зазначити, що вказана вище думка також знаходила своє відображення у дослідженнях інших українських науковців А. Бугаєць [25] І. Слободської [26], які розглядали правочини з позиції нанесення шкоди кредитору та розкривали основні ознаки цього правочину для належної його кваліфікації, враховуючи платоспроможність боржника після фраздаторної передачі майна, факт отримання оплати за таку передачу майна, ціна майна у порівнянні з ринковою та наміри самого боржника з позиції добросовісності та зловживання правом.

Принагідно зауважимо, що для визначення фраздаторних правочинів вирішальну роль для доктрини та судової практики зіграла Окрема думка судді Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду В. І. Крата від 14 лютого 2018 року у справі № 379/1256/15-ц [27], де було окреслено сферу застосування фраздаторних правочинів (банкрутство, при неплатоспроможності банків, у виконавчому провадженні) та зазначено, що не виключається визнання

договору недійсним, направлено на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК) [27].

В цілому ж варто погодитися з думкою судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду пана Василя Крата, що вказані у нашій статті фраздаторні конструкції видозмінювалися протягом тисячоліть, але завжди лишалися фраздаторними, як такими, що застосовуються для нанесення шкоди кредиторам [28].

Висновки. Отже, регулювання фраздаторних правочинів, які спричинили шкоду кредиторам, започаткованих ще з римського конкурсного права, а також англійського торгового права, є актуальними і на сьогоднішній день. Центральним у цьому так і залишається, на сьогоднішній день, намір боржника зловживати своїми правами з метою ухилення від повернення боргу, що суперечить справедливості та добросовісності. І причиною того, що це регулювання є актуальним ще з давніх часів і до сьогодні полягає, на жаль, у природі людини, незалежно від різноманіття правових норм чи судової практики.

Важливим моментом є розгляд колізійних норм при врегулюванні фраздаторних правочинів. І, якщо це питання не знаходило свого відображення напряму у цивільному законодавстві держав-членів ЄС, то тому дієвим механізмом для відповіді на це питання стала практика Європейського суду, який у питанні фраздаторних правочинів зазначив, що для врегулювання відносин між кредитором та боржником позов акцію Pauliana можна подати до судів у «місці виконання відповідного зобов'язання» і це повною мірою відповідатиме духу статті 7 (1) (а) Регламенту № 1215/2012 Європейського парламенту та Ради від 12 грудня 2012 р. про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах.

Що ж стосується безпосередньо України, то виключно через розширене тлумачення, яке застосовується Верховним Судом України, видається можливим виокремити фраздаторні правочини в окрему категорію правочинів, які мають свої особливості та правову природу, що дозволило забезпечити ефективний захист кредиторів від фраздаторних правочинів.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 22.07.2024).
2. Постанова Верховного Суду України від 10.02.2021 року № 754/5841/17. Verdictum. Liga 360 : website. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94938438> (дата звернення: 22.07.2024).

3. Постанова Верховного Суду України від 03.07.2019 року у справі № 369/11268/16-ц. *Verdictum. Liga 360* : website. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/83482786> (дата звернення: 22.07.2024).

4. Assaf F., Arnold M. Avoidance provisions in England and Australia. *SouthSquare* : website. URL: <https://southsquare.com/articles/avoidance-provisions-in-england-and-australia-a-historical-introduction/> (last accessed: 22.07.2024).

5. Pretelli I. Cross-border Credit protection against fraudulent transfers of assets: Actio Pauliana in the Conflict of Laws. *Yearbook of Private International Law*. 2011. Vol. 13. P. 589–640.

6. Vaquer A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action (дата звернення: 22.07.2024).

7. Дудорова К. Б. Фраудаторні правочини у цивільному праві України. Міжнародний науково-практичний конгрес. *Актуальні проблеми правової науки*. (7–8 жовтня 2021 р.). URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/218cbd3d-1efe-4eb9-a250-c5160c2008b2/content> (дата звернення: 22.07.2024).

8. Самох М. Ю. Генезис фраудаторних правочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №1. С. 195–199.

9. Пуха І. Римське право (базовий підручник), 1998. *YouPort.inf.ua* : website. URL: <https://yport.inf.ua/261-fraus-creditorum.html> (дата звернення: 22.07.2024).

10. Dictionary Definition of Actio In Factum. *DLS Solicitors* : website. URL: <https://dlssolicitors.com/define/actio-in-factum/> (last accessed: 22.07.2024).

11. Allsop J. L., Dargan L. The History of Bankruptcy and Insolvency Law in England and Australia. *Australasian Legal Information Institute* : website. URL: <https://www5.austlii.edu.au/au/journals/ELECD/2013/111.pdf> (last accessed: 22.07.2024).

12. Douglas G. B. Thomas H. J. Fraudulent Conveyance Law and its Proper Domain. *The University of Chicago Law School* : website. URL: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2046&context=journal_articles (last accessed: 22.07.2024).

13. Explanatory Notes. Corporate Insolvency And Governance Bill. Parliament of the United Kingdom : website. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/58-01/113/5801113en02.htm> (last accessed: 22.07.2024).

14. Harris B. The Ultimate Guide to Understanding Fraudulent Conveyances: Unveiling the Mysteries of Asset Transfers. *Blake Harris Law* : website. URL: <https://blakeharrislaw.com/blog/guide-to-understanding-fraudulent-conveyances> (last accessed: 22.07.2024).

15. Cornell Law School. *Legal Information Institute* : website. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11/548> (last accessed: 22.07.2024).

16. Cordato A. J. The Fraudulent Conveyances Act of 1571 is still voiding fraudulent property transfers 450 years later. *Legology* : website. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=af1a307a-3465-4c60-bb38-c4a95d4410d9> (last accessed: 22.07.2024).

17. Vaquer A. Traces of Paulian Action in Community Law, 2007. *De Gruyter* : website. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783866537262.6.421/html> (last accessed: 22.07.2024).

18. Jiménez Gómez B. S. Competencia Judicial Internacional para conocer de la acción pauliana. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2019. Vol.11(1). P. 791–800.

19. Judgment of the European Court of 1 March 1983. DEKA Getreideprodukte GmbH & Co. KG, i.L. (formerly Firma Contifex Getreideprodukte GmbH & Co. KG) v European Economic Community. *Maize gritz – Liability*. Case 250/78. *EUR-Lex* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61978CJ0250_SUM (last accessed: 22.07.2024).

20. Judgment of the European Court (Second Chamber) of 4 October 2018. Feniks Sp. z o.o. v Azteca Products & Services SL. Case C-337/17. *EUR-Lex* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62017CJ0337_SUM (last accessed: 22.07.2024).

21. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). *EUR-Lex* : website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215> (last accessed: 22.07.2024).

22. Кодекс України з процедури банкрутства від 18 жовтня 2018 року №2597-VIII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 22.07.2024).

23. Білецька Л. Умови легітимізації механізму судового прецеденту (на прикладі сфери страхування). *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. *Юридичні науки*. 2022. №2 (62). С. 5–10.

24. Белянич О. А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фраудаторного правочину. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 2. С. 14–23.

25. Бугаєць А. С. Щодо співвідношення фраудаторних договорів з недійсними та нікчемними договорами. *Проблеми цивільного права у постпандемічну добу* : матер. круг. столу. Одеса. 2023. С. 68–72.

26. Слободська І. А. Фраудаторний правочин як новий тренд судової практики. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2023 року). С. 527–531.

27. Окрема думка Судді Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду Крата В.І. від 14.02.2018 р. у справі № 379/1256/15-ц. Провадження № 61-1300 св 18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72348706> (дата звернення: 22.07.2024).

28. Крат В. Лекція для підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Фраудаторні конструкції: судова практика». *Верховний суд України* : веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1276877/> (дата звернення: 22.07.2024).

Анотація

Іванець І. П. Історичний розвиток підходів до правової кваліфікації фраудаторних правочинів. – Стаття.

Статтю присвячено вивченню історичного розвитку підходів до правової кваліфікації фраудаторних правочинів. За обставин конкретної справи суд може дійти висновку, що принцип добросовісності має перевагу над принципом свободи договору. Яскравим прикладом такого роду справ є справи про фраудаторні правочини. Регулювання фраудаторних правочинів, які спричинили шкоду кредиторам, має місце ще з часів римського конкурсного права, а також загального права через призму розвитку англійського торгового права та правотворчої діяльності Королеви Єлизавети І, яка мала вирішальний вплив на концепцію врегу-

лювання фраздаторних правочинів у системі загального права. Водночас питання історичного розвитку концепції фраздаторних правочинів у римському конкурсному праві та загальному праві не досить широко висвітлено на доктринальному рівні. Фраздаторні конструкції з'явилися при розгляді саме цивільних справ та стосувалися дій недобросовісних боржників, спрямованих на виведення свого майна з поля зору кредитору, щоб ухилитися від сплати боргу та уникнути стягнення чи передачу такого майна кредитору. І хоч за своєю сутністю фраздаторний правочин не обов'язково порушує норми законодавства, можуть мати місце порушення загальних засад цивільного законодавства, зловживання правом та приватно-правовим інструментарієм, негативні наслідки для інших осіб (кредиторів). Важливе значення в аспекті фраздаторних правочинів має врахування принципу добросовісності, як певного стандарту поведінки, а також заборони зловживання правом. Важливим моментом при врегулюванні фраздаторних правочинів є розгляд колізійних норм. Дієвим механізмом для відповіді на це питання стала практика Європейського суду, який у питанні фраздаторних правочинів зазначив, що для врегулювання відносин між кредитором та боржником позов актіо Пауліана можна подати до судів у «місці виконання відповідного зобов'язання». У свою чергу, в Україні, завдяки розширеному тлумаченню, яке застосовується Верховним Судом України, фраздаторні правочини можна виокремити в окрему категорію правочинів, які мають свої особливості та правову природу, що дозволило забезпечити ефективний захист кредиторів від фраздаторних правочинів.

Ключові слова: фраздаторний правочин, історичний розвиток, загальне право, римське конкурсне право, недійсний правочин, шкода, кредитор, боржник, актіо Пауліана, Статут Єлизавети I.

Summary

Ivanets I. P. The historical development of approaches to legal qualifications of fraudulent offenses. – Article.

The article is devoted to the study of the historical development of approaches to the legal qualification of fraudulent transactions. Under the circumstances of a particular case, the court may conclude that the principle

of good faith prevails over the principle of freedom of contract. A clear example of this type of cases are cases of fraudulent transactions. The regulation of fraudulent acts that caused damage to creditors has been taking place since the days of Roman bankruptcy law, as well as common law through the prism of the development of English commercial law and the law-making activity of Queen Elizabeth I, which had a decisive influence on the concept of the regulation of fraudulent acts in the common law system. At the same time, the issue of the historical development of the concept of fraudulent acts in Roman bankruptcy law and common law has not been widely covered at the doctrinal level. Fraudulent constructions appeared during the consideration of civil cases and related to the actions of unscrupulous debtors, aimed at removing their property from the creditor's field of view, in order to evade the payment of the debt and avoid collection or transfer of such property to the creditor. Although by its nature, a fraudulent transaction does not necessarily violate the norms of legislation, there may be a violation of the general principles of civil legislation, abuse of the law and private legal instruments, and negative consequences for other persons (creditors). Taking into account the principle of good faith, as a certain standard of behavior, as well as the prohibition of abuse of rights, is of great importance in the aspect of fraudulent transactions. An important point in the settlement of fraudulent transactions is consideration of conflict of laws rules. The effective mechanism for answering this question was the practice of the European Court, which stated in the issue of fraudulent transactions that to settle the relationship between the creditor and the debtor, an *actio Pauliana* lawsuit can be filed with the courts in the «place of performance of the relevant obligation». In turn, in Ukraine, thanks to the expanded interpretation applied by the Supreme Court of Ukraine, fraudulent transactions can be separated into a separate category of transactions that have their own characteristics and legal nature, which made it possible to ensure effective protection of creditors from fraudulent transactions.

Key words: fraudulent deed, historical development, common law, Roman bankruptcy law, invalid deed, damage, creditor, debtor, *actio Pauliana*, Statute of Elizabeth I.